

ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ ОЦІНКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ

Світові тенденції сучасної освіти характеризуються спрямованістю на формування інтелектуально розвиненої особистості. З огляду на це у низці державних документів наголошується на необхідності перегляду відношення до системи естетичного виховання та актуалізується питання постійного професійного зростання педагогів. У вимірі всесвітнього процесу професійного розвитку педагогів особливої уваги, на нашу думку, набуває розв'язання питання професійного розвитку педагогів окремих профілів, зокрема педагогів-художників, що, в свою чергу, вимагає використання новітніх освітніх технологій для всебічної якісної оцінки їхніх індивідуальних досягнень, серед яких одне з перших місць займає портфоліо.

Сучасними дослідниками портфоліо визначається як засіб: самопрезентації вчителя (О. Горовенко); моніторингу процесу підготовки майбутнього вчителя (О. Свет); формування рефлексивної культури майбутнього дизайнера (М. Пічкур); мотивації та стимулювання творчої активності й самоосвіти студента, технологію саморозвитку й самовдосконалення (О. Лучанинова); контролю результатів навчання (О. Онопрієнко), як інноваційну технологію підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (Р. Гавриш, Т. Водолазська) та ін.

Мета статті – розглянути портфоліо як засіб оцінки індивідуальної діяльності педагогів-художників.

Аналіз сучасних наукових праць дає можливість визначити сутність поняття «портфоліо». Відомо, що у перекладі з англійської «portfolio» – «тека, зразки виконаних робіт, набір, перелік»; з італійської – «портфель, тека з документами, тека фахівця»; з французької – «викладати, формулювати, аркуш, сторінка, дос'є, зібрання досягнень».

У дослідженні Е. Віллегас-Раймерс «Професійний розвиток педагогів: міжнародний огляд літератури» («Teacher professional development: an international review of the literature») [1], здійсненому на замовлення ЮНЕСКО, портфоліо представляє собою колекцію статей, наборок, пам'яток, методик, зібраних за певний період часу з метою ілюстрації різних аспектів роботи вчителя, його професійного зростання та потенційних можливостей. У педагогічній практиці портфоліо зазвичай використовується як інструмент залучення студентів або вчителів до дискусії на теми навчання та виховання.

Окрім цього, на увагу заслуговують визначення цього поняття іншими дослідниками як: засіб (інструмент, метод, форма) оцінювання ефективності (результативності) будь-якої достатньо тривалої у часі та складної за змістом діяльності; зібрання зразків робіт і документів, що підтверджують результати діяльності та ілюструють можливості й досягнення власника портфоліо; комплект матеріалів, які відповідно до поставленої мети систематизують та ілюструють процес безперервної самооцінки і корекції результатів та досягнень; технологія саморозвитку і самовдосконалення; засіб мотивації і стимулювання творчої активності і самоосвіти; засіб самопрезентації і кар'єрного зростання; показ досягнень в управлінській і педагогічній діяльності; засіб моніторингу й оцінювання професійного розвитку; відповідним чином формалізований та спеціальним чином скомпонований комплекс документальних матеріалів (довідок, звітів, протоколів, публікацій, рефератів, курсових та дипломних робіт, дисертаційних робіт, нормативних документів, фото-, кіно-, відео-, аудіоматеріалів у паперовому та електронному вигляді) [2].

Найчастіше використовують такі форми портфоліо: робоче портфоліо; оціночне портфоліо (як засіб презентації опанованих знань та результатів їхнього застосування); навчальне портфоліо (колекція матеріалів, які допомагають учителям проаналізувати та

описати навчальні результати). Педагогічні портфоліо можуть виконувати роль оцінки (оцінювання) навчання та виховання, самооцінки вчителем власної педагогічної діяльності.

Поряд із зазначеними формами портфоліо у практиці роботи системи освітянських навчальних закладів існує багато різновидів портфоліо, які розподіляються залежно від: вида носія інформації: паперові та електронні; авторства: учня, вчителя, навчального закладу; мети створення: рефлексивне, проблемно-тематичне, методичне, презентаційне, комплексне та ін. Найбільш ефективним, на нашу думку, виступає комплексне портфоліо як таке, що дає повну інформацію про його власника.

Перш ніж розпочати роботу зі створення власного портфоліо, варто ознайомитися з прикладами оформлення портфоліо вчителями різного фаху, зокрема образотворчого мистецтва та художньої культури, представлених на сайтах мережі Інтернет <http://lodteacher.at.ua/index/portfolio/0-6>, <http://irenabelash.com/>, http://belena71.narod.ru/portfolio_babina.pdf, <http://nachalka.ucoz.ua/>, http://duldier.blogspot.com/2010_04_01_archive.html тощо, що дає можливість обрати найбільш зручний вид портфоліо – паперовий чи електронний. Для створення електронних портфоліо можна скористатися програмою Microsoft Power Point або безкоштовними конструкторами сайтів та блогів <http://www.ucoz.ru/>, <http://blogger.com> та ін.

Варто зауважити, що під час роботи над створенням портфоліо педагоги-художники мають дотримуватися наступних принципів: системності і регулятивності; самомоніторингу; достовірності; об'єктивності; націленості автора на самовдосконалення; структуризації матеріалів, логічності та лаконічності всіх письмових пояснень; акуратності й естетичності оформлення; цілісності, тематичної завершеності представлених матеріалів; наочності результатів роботи; технологічності [3].

Структура портфоліо, як правило, визначається наявністю відомостей про педагога, його науково-методичну, педагогічну та позакласну діяльність, матеріально-технічну базу. Для більш ефективної систематизації інформації про індивідуальну діяльність педагогів-художників та полегшення роботи над створенням власного портфоліо пропонуємо розроблену автором низку опорних карток [4], які, на нашу думку, є одним із найефективніших засобів планування, контролю та аналізу власної діяльності в процесі підвищення професіоналізму педагогів-художників у позашкільних навчальних закладах художньо-естетичного профілю.

Перш за все, педагогам-художникам пропонується заповнити картку «Загальні відомості про педагога» та «Картку методичної роботи педагога у міжтестастійний період», які дозволяють систематизувати інформацію про автора портфоліо, наочно оцінити активність педагога у навчальній та позакласній діяльності за певний період часу, виявити тему науково-методичної проблеми, над якою працює педагог.

Картка «Загальні відомості про педагога» містить у собі загальну інформацію про роботу педагога у позашкільному навчальному закладі та підвищення його кваліфікації: відомості про педагогічного працівника – прізвище, освіту, посаду, педагогічний стаж, нагороди та заохочення, які предмети викладає і в яких класах, як залучає учнів до позакласної роботи; де і коли проходив підвищення кваліфікації, тема; рік останньої атестації, яку категорію та педагогічне звання встановлено або підтверджено; загальну кількість вихованців, які брали участь у конкурсах (із зазначенням рівня, назви конкурсу та результатів).

«Картка методичної роботи педагога у міжтестастійний період» покликана активізувати, систематизувати та спланувати роботу педагогів позашкільних закладів, починаючи з формулювання основної проблеми науково-методичного дослідження, завершуючи питаннями, які викликають труднощі. Вона складається з двох частин. Перша містить загальну кількість методичних заходів, які педагоги відвідали у навчальному закладі та за його межами, у тому числі в якості наставника/стажера; розроблені (друковані) методичні матеріали; які питання методики можуть бути впроваджені в

практику інших учителів; які питання методики викликають труднощі. Друга частина «Картки методичної роботи педагога у міжатестаційний період» являє собою більш детальну інформацію про заходи, у яких брав участь педагог або його учні, із зазначенням теми, дати та місця проведення.

За допомогою цієї картки педагоги-художники фіксують власну участь в організації виставок, методичних об'єднань, наставницьку роботу, планують самоосвіту та саморозвиток, вписують розроблені методичні матеріали, проведені майстер-класи, відкриті уроки, семінари тощо.

Аналіз картки «Загальні відомості про викладача» та «Картки методичної роботи педагога у міжатестаційний період» дає можливість керівництву позашкільних навчальних закладів художньо-естетичного профілю побачити загальне коло інтересів педагогів-художників, виявити педагогічні утруднення, спланувати роботу методичних об'єднань з вирішення проблемних питань, організувати презентацію методичних наробок педагогів-експериментаторів і провідних фахівців навчального закладу, дозволяє виявити причини невдач та своєчасно стимулювати тих, хто став працювати повільніше, заохотити активних учасників навчально-виховного процесу. Самоаналіз подібних карток, у подальшому, полегшує підготовку педагогів до чергової атестації, адже фіксує виконану за певний відрізок часу роботу.

Наступний розділ портфоліо, зазвичай, містить відомості про педагогічну та науково-методичну роботу педагогів, яка, окрім інших матеріалів, представлена плануванням навчального процесу. Для цього педагогам пропонується скористатися опорними картками планування навчально-виховної діяльності педагога: «Картка семестрового планування», «Картка тематичного планування», «Картка поурочного планування». Головна особливість цих карток – зручність у використанні. Педагогові не потрібно багато писати, бо загальна інформація представлена у вигляді таблиць, які потрібно заповнити. Така форма планування допомагає педагогічним працівникам зосередитись на основних питаннях, витрачаючи при цьому мінімум часу.

До складу «Картки семестрового планування» входить: тематичне та календарне планування з вказівкою змісту та характеру образотворчої роботи; перелік розвивальних завдань, які планується вирішити та практичних навичок, які потрібно сформулювати. Окреме місце у цій картці займає ілюстративний план, який змушує педагога сконцентруватися на виокремленні навчальних завдань та намітити для себе можливий варіант виконання теми. Це може бути ілюстрація намальована власноруч, або фотокопія вже готової образотворчої роботи. До того ж, розробка семестрового ілюстративного плану дає педагогові можливість уникнути повторення художніх технік, урізноманітнити образотворчу діяльність учнів, запропонувати їм якомога більше варіантів виконання художнього твору. Заповнюючи цю картку, педагоги-художники вибирають зміст та завдання кожного уроку із переліку запропонованих, роблять відповідні позначки в полі під ілюстрацією в будь-який спосіб.

«Картка тематичного планування» – це більш детальна підготовка до виконання навчального плану, який складається з тем, що можуть виконуватися протягом кількох уроків. Окрім планування виконання навчальних і розвивальних завдань, розвитку навичок художнього мислення і практичних навичок, вибору виду діяльності, характеру зображувальної роботи, матеріалів, змісту образотворчої роботи, педагогам потрібно продумати форми організації уроків, підготувати наочність та вибрати найбільш ефективні для конкретної теми технічні засоби навчання, визначити критерії контролю виконання теми. Потім необхідно окреслити етапність виконання теми, виділити мікротеми (якщо необхідно) і види образотворчої діяльності для їх виконання, намагатися спрогнозувати можливі проблеми і шляхи їх вирішення, зауважити, на що треба звернути увагу (композиція, форма, розмір, колір, вибір формату тощо). Окрім того, задля дотримання дидактичних принципів навчання, картка тематичного планування передбачає необхідність визначення зв'язку теми з попередніми, опорними темами, а, також,

виокремлення навчального матеріалу, що потребує повторення чи актуалізації. Для цього можуть бути використані або розроблені спеціальні вправи, які також фіксуються в картці.

Доречним також є перелік наочності, літератури та іншої інформації, яка використовується педагогом у підготовці до теми, а також фотокопії аналогового матеріалу до теми. Завдяки цьому створюється база наочності як педагога, так і закладу в цілому, формується бібліотечний фонд педагога, що полегшує його подальшу роботу, а також дає змогу молодим працівникам зорієнтуватися в інформаційному світі.

«Картка поурочного планування» має подібну до попередньої картки структуру, але вона передбачає більш детальне планування кожного окремого уроку теми.

Така багатопланова підготовка до уроків, що обумовлена використанням запропонованих карток, практично унеможливує невиконання навчальних завдань, підвищує рівень викладання та одержання учнями знань і практичних навичок, змушує педагога ретельніше готуватися до уроків та знаходити нові методичні прийоми проведення занять, що, у свою чергу, веде його шляхом професійного розвитку.

Але слід зауважити, що ефективність процесу професійного розвитку педагогів-художників, який згодом необхідно представити у портфоліо, значною мірою залежить не тільки від вдалого планування, а й від постійного аналізу своєї роботи: виконання навчального плану; якості проведених уроків; рівня знань учнів; кількості робіт, відібраних для участі у виставках та конкурсах; визнання науково-практичного досвіду колегами; участі у методичній роботі закладу тощо.

Відомо, що основна форма організації навчання – це урок, тому процес самоаналізу індивідуальної педагогічної діяльності педагог має починати з аналізу власного уроку. Розрізняють такі найбільш поширені типи аналізу уроку: 1) повний; 2) комплексний; 3) аспекtnий. Для кожного з них визначають такі критерії аналізу: дидактичний (аналіз проводиться за основними дидактичними категоріями); психологічний (вивчення психологічного клімату на уроці); методичний (аналіз діяльності вчителя з ході основних структурних компонентів уроку); організаційний (аналіз прийомів організації занять, роботи з наочністю, використання новітніх технологій, ведення документації, раціональне використання часу).

Повний аналіз дає найбільш докладну картину про систему роботи вчителя. Комплексний передбачає аналіз кількох уроків з однієї теми. Аспекtnим називають аналіз одного з компонентів уроку [5].

Під час збору матеріалу для самоаналізу, педагогам позашкільного навчального закладу художньо-естетичного профілю пропонується фотографувати етапи виконання роботи одним учнем, готові роботи цілого класу, робити аудіозаписи тощо. Це дає змогу скласти загальне уявлення про роботу класу, скласти самооцінку, визначити ефективність використання методики викладання конкретної теми, виявити недоліки та можливі помилки, створити підґрунтя для повного аналізу індивідуальної діяльності педагога-художника.

Результати комплексного аналізу уроків педагога вписують у «Картку тематичного аналізу», яка складається з трьох частин. Перша частина розрахована на самоаналіз виконання конкретної теми згідно з навчальним планом із кожного предмета. Оскільки специфіка роботи педагога-художника передбачає виконання навчальної теми впродовж кількох уроків, то і тематичний аналіз складається, в першу чергу, з аналізу кожного уроку теми, а саме, з оцінки організації уроку, виконання розвивальних, навчальних, виховних завдань. Важливе значення мають також висновки щодо вибору виду діяльності, матеріалів, наочності та технічних засобів навчання, методики викладання. Практика роботи показує, що гарний початок теми (ескіз, композиція, колірне рішення) незавжди призводить до такого ж гарного її завершення. Іноді педагогам важко зрозуміти, на якому етапі була зроблена помилка. Отже, систематичне спостереження за роботою учнів, фіксування результатів у картці дає можливість своєчасного виявлення проблемного моменту.

Друга частина картки містить зауваження та рекомендації щодо організації діяльності педагога з боку учасників методичного об'єднання та керівництва закладу. Беручи до уваги ці рекомендації, педагог має змогу побачити результати своєї праці очима колег, що в подальшому, сприятиме виправленню помилок та поліпшенню якості викладання.

Третя частина – аналогові учнівські роботи з теми. Це такий етап аналізу роботи педагога, коли можна побачити реальний результат. Пізніше, на методичному об'єднанні, за допомогою цих карток, є можливість порівняти учнівські роботи, виконані під керівництвом різних педагогів, виявити особливості кожного працівника з урахуванням стажу, особливостей характеру, внутрішнього світу, зацікавленості в одержанні позитивного результату, розуміння навчальної програми.

Такий усебічний систематичний аналіз корегує діяльність окремого педагогічного працівника і закладу загалом, дає змогу виявити конкретні недоліки у роботі конкретного педагога або побачити інноваційні методи і прийоми, звернути увагу на ефективність експериментальних програм.

Наступна картка – «Картка аналізу виконання навчального плану» покликана допомагати педагогам порівняти кількість запланованих та реально витрачених на виконання теми годин, виявити причини виходу за межі передбаченого часу або невиконання теми, висловити пропозиції для методичного об'єднання з приводу усунення недоліків або корекції навчальної програми. Далі, на засіданні методичного об'єднання, відбувається різнорівневий, диференційований та загальний аналіз роботи закладу з порівняння стану виконання навчальної програми різними педагогами, з'являється картина загальних та індивідуальних проблемних питань.

«Картка відвідування уроку початківцем» розроблена спеціально для початківців, перші роки становлення яких пов'язані зі знайомством із особливостями роботи позашкільного навчального закладу, досвідом його провідних фахівців. Відвідування уроків педагогів-майстрів навчального закладу – найцінніший досвід утілення теорії в практику. Головне для початківця – зуміти побачити методи і прийоми, які використовує досвідчений фахівець. Заповнення «Картки відвідування уроку початківцем», допомагає молодому педагогу зосередитися на меті та ключових поняттях уроку, зазначити, які посібники або інші джерела інформації були використанні для розкриття теми, заповнити таблиці з вибору видів діяльності, матеріалів, наочності та технічних засобів навчання, форм організації роботи на уроці, з'ясувати, за якими критеріями визначається контроль виконання учнями теми. Необхідно, також, виділити етапи уроку та варіанти переходу з одного етапу на інший, зробити висновки для себе. У результаті висновки, зроблені на уроках різних педагогів, допомагають початківцям знайомитися з системою навчання певного навчального закладу, з формами і методами роботи педагогів-майстрів, сформулювати власний стиль роботи.

Загалом, як свідчить практика, запропонована система опорних карток стає у нагоді педагогам-художникам, сприяє ефективному плануванню та аналізу власної роботи і роботи своїх колег, допомагає одержати рекомендації педагогічного колективу та керівництва, порівняти результати виконання навчальної програми з результатами інших педагогів, систематизує та активізує роботу педагогічних працівників.

Аналіз створених із застосуванням опорних карток портфолію дозволяє педагогам-художникам виявити проблеми, які мають місце у їхній практиці викладання образотворчого предмету, сформулювати завдання, які необхідно вирішити та визначити професійні якості, які хотілося б розвинути і, таким чином, створити власну траєкторію професійного розвитку.

Отже, на підставі аналізу й узагальнення різноманітних теоретичних підходів до визначення сутності портфолію та практичних рекомендацій щодо створення портфолію за допомогою опорних карток, можна дійсно пересвідчитися, що портфолію виступає одним

із найефективніших засобів об'єктивної оцінки індивідуальної діяльності педагогів-художників та значною мірою сприяє їхньому професійному зростанню.

Проте питання визначення форми та структури портфоліо педагогів-художників потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Villegas-Reimers E. Teacher professional development: an international review of the literature [Електронний ресурс] / Eleonora Villegas-Reimers. – Paris : UNESCO, 2003. – 197 p. – Режим доступу : www.unesco.org/iiep.
2. Свет О. Портфоліо як засіб моніторингу процесу підготовки майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / О. Свет. – 2009. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2009_1/files/ped_01_09_Svet.pdf.
3. Портфоліо вчителя [Електронний ресурс] / Сайт вчителів України. – Режим доступу : <http://www.fizika.net.ua/index.php?newsid=280>.
4. Сліпич Ю. В. Професійний розвиток педагогів у позашкільних закладах художньо-естетичного профілю : метод. рек. / Ю. В. Сліпич. – Херсон : Айлант, 2011. – 84 с.
5. Передовий педагогічний досвід: теорія і методика / [під ред. Л. Л. Момот]. – К. : Рад. школа, 1990. – 141 с.

Стаття присвячена визначенню сутності портфоліо як засобу оцінки індивідуальної діяльності педагогів-художників. Висвітлено форми, види та принципи створення портфоліо.

Ключові слова: портфоліо, педагоги-художники, професійний розвиток педагогів.

Статья посвящена определению сути портфолио как способа оценки индивидуальной деятельности педагогов-художников. Представлены формы, виды и принципы создания портфолио.

Ключевые слова: портфолио, педагоги-художники, профессиональное развитие педагогов.

The article is devoted to definition the portfolio's main point as a way of appreciation of art pedagogues' individual achievements. The forms, kinds and principles of creating portfolio are shown.

Keywords: portfolio, art pedagogues, teachers' professional development.